

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 07.06.24

Om leksikonet: https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/om_leksikonet.pdf

Manuskript

Også forkortet til “manus”. Håndskrevet tekst, inklusiv håndskrevne bøker. Ofte unikater, dvs. som bare finnes i ett eksemplar.

Manuskripter kan bli grunnlag for trykte bøker eller andre publikasjoner. Når de av ulike grunner ikke blir publisert, kan de ha ekstra stor historisk verdi.

“*Manuscript* (abbreviated MS; plural MSS) is derivative of the Latin *manuscriptus*, from *manu* (ablative of *manus*), “by hand,” and *scriptum*, “written.” *Scribere*, “to write,” ultimately goes back to older forms meaning “to scratch,” which distinguishes this form of writing from engraving or impressing marks into stone or clay. Thus, etymologically *manuscript* implies only writing with pencil or ink and some form of paper (a scroll, loose pages, a codex), though its contemporary connotation allows that a manuscript may be handwritten, typed, or electronic. In its least restrictive sense, *manuscript* is written material in general, as opposed to print: that is, any written text, from papyrus scrolls and illuminated books to paper documents produced by hand. The word is also found in the phrase *in manuscript*, again meaning “written, not printed.” A second, more general, definition of *manuscript* – largely obsolete in contemporary usage – is “handwriting.” Current English more often employs *hand* or *script* for this meaning, but the *Oxford English Dictionary* does cite an example of such usage from Poe’s “The Purloined Letter”: “He is well acquainted with my MS.” In a third, slightly more restrictive sense, *manuscript* refers to the books and other documents of pre-print culture. Handwritten scrolls, books, and pages (journals, notebooks, historical and personal accounts, etc.), letters, illuminated manuscripts, and so on fall into this category. In short, manuscripts in this sense are works written and/or reproduced by hand. After the invention of the printing press circa 1450, *manuscript* began to take on a more restricted meaning. The manuscript became a text that had not (yet) been set in type – the author’s original handwritten copy of his or her work, as opposed to later or final reproductions of it.” (Brandon Hopkins i <http://humstatic.uchicago.edu/faculty/wjtm/glossary2004/manuscript.htm>; lesedato 03.10.16)

“After the invention of the typewriter (which began to be mass-produced in 1874), there were at least three distinguishable stages of *manuscript*. Typically an author would “pen” his work, creating a messy first manuscript. Joyce’s manuscripts, for

example, are palimpsests of deletions and developments. From this initial manuscript, the author would usually produce a “fair copy” – written in a hand more legible to others, and containing fewer changes, marginalia, etc. – for a typist to reproduce with a typewriter. This “typescript” was then corrected, usually by hand, by the author and used in typesetting the work. From typesetting on, the manuscript was left behind, and production continued in galleys, proofs, etc. That is, once typeset the manuscript (which may have been a typescript) remained static, as it had before the invention of the typewriter.” (Brandon Hopkins i <http://humstatic.uchicago.edu/faculty/wjtm/glossary2004/manuscript.htm>; lesedato 03.10.16)

“In contemporary publishing, the identity of the manuscript has become relatively destabilized. Many authors now produce their manuscripts on a computer, which significantly alters the linearity of the writing process, causes many changes during composition to be lost from sight and from memory unless they are saved as separate files, and allows authors to send last-minute manuscript changes via email and so on. To distinguish further, in contemporary publishing *manuscript* usually means simply “the first copy of a work sent in by an author (either the very first version given to an editor for consideration or the first ‘final draft’ sent in to be prepared for publication), whether handwritten, typed, or electronic.” Electronic manuscripts show fewer signs of the process of composition than do handwritten ones. During the composition stage, the computer file is far more mutable an object than were the handwritten or typed manuscripts of yesteryear. Moreover, contemporary processes of print production are far less labor intensive. Offset printing has superannuated typesetting: now manuscript files can be reformatted into first page proofs with few errors being introduced into the text by human error. [...] reveal the workings of the author’s mind, taking us as it were behind the scenes of literary creation. Perhaps because it is marked as the beginning of a process of mechanical reproduction, we perceive the modern manuscript as carrying greater ontological weight than its copies. [...] the manuscript is deemed valuable, no matter whether it truly reveals something new about a published work, adds to a list of contradictions, or creates an illusion of perfect artistic creation. The manuscripts of famous works fetch a pretty penny, as though we regard them as objects comparable to the ancient manuscripts of pre-print culture.” (Brandon Hopkins i <http://humstatic.uchicago.edu/faculty/wjtm/glossary2004/manuscript.htm>; lesedato 03.10.16)

Forfatteren Arild Nyquist sa i et intervju om når han arbeider: “Skriver i vei – timene bare flyker av sted. Lett og greit? Slik kan det virke i første omgang, men det ender med at jeg må skrive om minst 20 ganger. Først bruker jeg øksen, så sagen, til slutt filen. Finpuss med sandpapir og stålull til sist. Når jeg begynner vet jeg omtrent hvor jeg skal, men hvordan jeg kommer frem til målet finner jeg først ut mens jeg arbeider.” (*Aftenposten* 2. desember 1993 s. 16) Lyrikeren Magli Elster har uttalt: “Mitt viktigste arbeidsredskap er papirkurven.”

Den tsjekkisk-tyske forfatteren Franz Kafka “skrev i testamentet at alle manuskripter skulle brennes, men kunne enkelt brent opp alt selv. Han var ambivalent til å utgi egne tekster, men han var ikke utvetydig negativ.” (*Morgenbladet* 6.–12. juni 2008 s. 36)

Manuskripter har blitt kastet, brent og tilintetgjort på andre måter, noen ganger av forfatteren selv (ved en misforståelse, i fortvilelse eller raseri). Mange av Franz Kafkas etterlatte manuskripter ble brent da de ble falt i hendene på Gestapo.

“Václav Havel fikk lenge bare utgitt manuskripter som var smuglet ut til Vesten, en praksis tsjekkiske forfattere bruker i dag for å hjelpe sine kollegaer. Fra 1968 ble Havel utestengt fra teateret og tok seg jobb på et bryggeri i Trutnov, der dette bildet er tatt. [...] Fram til nittitallet måtte mange tsjekkiske forfattere få hjelp til å smugle manuskripter ut av landet for å få dem utgitt. I dag hjelper tsjekkiske forfattere kolleger i totalitære regimer på samme måte.” (*Klassekampen* 1. juni 2013 s. 52)

På 1200-tallet fikk den spanske kongen Alfonso el Sabio (Alfonso 10.) publisert en samling på 420 dikt kalt *Cantigas de Santa Maria*, der 356 av dem forteller en historie knyttet til Marias mirakler. I flere av diktene/sangene taler kongen i første person, f.eks. når han i dikt 209 forteller at han ble helbredet fra en smertefull sykdom da han la *Cantigas*-håndskriftet på sin syke kropp (Strosetzki 1996 s. 20).

Den italienske manuskriptsamleren Francesco Petrarca levde i senmiddelalderen og hadde en elitistisk holdning til de manuskriptene han fant og/eller kjøpte. De var ikke til utlån. Han ønsket heller ikke å ha elever som tilegnet seg den kunnskapen han selv hadde oppnådd (Quinsat 1990 s. 356). Petrarca var stadig på reiser og ble en kjent mann blant den politiske og religiøse eliten. I ettertid var han i århundrer mer kjent for sin poesi enn for sin virksomhet som lærd historiker og filosof (Quinsat 1990 s. 357).

Franske renessansekonger sendte lærde menn som Guillaume Postel og André Thevet til Italia, det osmanske riket (hovedsakelig Tyrkia) og andre land for å finne ukjente og glemte manuskripter (Quinsat 1990 s. 364).

“Valued probably more for their decoration than their content, the illuminated manuscripts not only had early sponsors, but equally early collectors. The Duke of Urbino (1422-82) would not allow a printed work in his library, and four hundred years later Sir Thomas Phillipps amassed an estimated sixty thousand manuscripts, collected in part from a second wife in the early 1840s, who brought him money. With the death of Phillipps, sale of the manuscripts went on for close to 100 years to various museums and libraries throughout the world.” (Katz 1995 s. 120-121)

I et av den franske renessanse-forfatteren Michel de Montaignes essay har en setning først blitt skrevet, så fjernet ved å overstrekes, og deretter har Montaigne

forsøkt å skrape bort overstrekingen fordi han likevel ville ha setningen stående (Conche 1996 s. 22).

Den franske renessanse-dikteren Pierre de Ronsard lot noen av sine tekster sirkulere i håndskrevne versjoner før de ble trykt. Dette gjorde han sannsynligvis for å få ulike leseres meninger og forbedringsforslag før manuset ble bearbeidet på nytt og deretter sendt til trykkeriet.

Den engelske renessansedikteren Philip Sidneys poetikk ble utgitt i 1595, ni år etter dikterens død, i to nesten identiske utgaver med titlene *An Apologie for Poetrie* og *The Defence of Poesy*. Utgavene hadde hver sin forlegger og trykker. Ifølge forskeren Edward Arber er årsaken til de to trykte, posthume utgavene “the stigma of Print”: Sidney var en aristokrat som var svært skeptisk til trykkekunsten: “The Poets of that age, wrote for their own delectation and for that of their friends: and not for the general public. They generally had the greatest aversion to their works appearing in print” (Arber sitert fra <https://episteme.revues.org/915>; lesedato 02.06.16). I sin poetikk uttrykker Sidney forakt for trykte bøker: “that base men with servile wits undertake it, who think it enough if they can be rewarded of the printer”. Sidneys manuskripter har blitt studert av Henry Ruxton Woudhuysen i boka *Sir Philip Sidney and the Circulation of Manuscripts, 1558-1640* (1996).

Fordi det i mange tilfeller bare finnes ett eksemplar, og den økonomiske verdien derfor kan være svært høy, må sjeldne manuskripter sikres godt mot tyver. Et eksempel på et utspekulert manuskripttyveri: “En håndskrevet illustrert bok fra 11-hundretallet, Codex Calixtinus, ble stjålet fra domkirkens arkiver i byen Santiago de Compostela nordvest i Spania, melder avisa El Pais. Codex består av 225 pergamentblad og inneholder den første og mest berømte middelalderlige reisebok for pilegrimer som legger ut på en reise til apostelen Jakobs relikvie i Santiago de Compostela, samt prekener og 22 tekster om apostelens mirakler. Boken ble stjålet fra en safe i domkirkens arkiver så tidlig som i forrige uke, men fram til tirsdag oppdaget arkivenes ansatte ikke tapet. Ifølge en av versjonene kunne boken bli stjålet etter bestilling fra noen samler. [...] Codex Calixtinus [som] ble stjålet i juli i fjor er funnet i Spania. Manuskriptet ble stjålet fra domkirken i den spanske byen Santiago de Compostela hvor relikvien av den hellige apostelen Jakob befinner seg. Dagen i forveien arresterte politiet antakelige tyver – en elektriker som tidligere hadde arbeidet i domkirken, hans kone, sønn og enda en kvinne.” (<http://norwegian.ruvr.ru/>; lesedato 29.11.13) Den kulturelle verdien kan sikres et stykke på vei gjennom at alle sider i manuskriptene er nøye fotografert.

“The 15th Century Voynich manuscript has been described as the world's most mysterious book, which could be a complex code, an unknown language or simply a hoax. [...] It was even investigated by a team of prominent code breakers during WWII who successfully cracked complex encrypted enemy messages, but they failed to find meaning in the text. The book has been dated to the early 1400s, but it largely disappeared from public record until 1912 when an antique book dealer

called Wilfrid Voynich bought it amongst a number of second-hand publications in Italy. [...] Marcelo Montemurro, a theoretical physicist from the University of Manchester, UK, has spent many years analysing its linguistic patterns and says he hopes to unravel the manuscript's mystery, which he believes his new research is one step closer to doing. "The text is unique, there are no similar works and all attempts to decode any possible message in the text have failed. It's not easy to dismiss the manuscript as simple nonsensical gibberish, as it shows a significant [linguistic] structure," he told BBC News." (<http://www.bbc.co.uk/news/science-environment-22975809>; lesedato 26.09.13)

"Gert Nygårdshaug (67) skulle aldri skrive krim igjen. Det var før han kom over et eldgammelt, mystisk manuskript. [...] det 600 år gamle Voynich-manuskriptet. Det ble oppdaget for over 100 år siden, og inneholder mystisk og uforklarlig skrift og tegninger. - Gjennom historien har verdens fremste kryptologer og skriftforskere studert dette manuset for å finne ut hva som står der, og de har fremdeles ikke funnet det ut [...]. Det virkelige manuset, som finnes i biblioteket på Yale-universitetet i USA, mangler 30 sider." (*Dagbladet* 20. august 2013 s. 44)

Den franske filosofen og forfatteren Denis Diderots *Rameaus nevø* har en spesiell historie før teksten ble publisert. En offiser i den russiske armé fikk i oppdrag å frakte Diderots bøker og dokumenter til den russiske keiserinnen Katarina 2. etter at Diderot var død. Offiseren ga manuskriptet *Rameaus nevø* til den tyske dikteren Friedrich Schiller, som så ga det til sin kollega Goethe som oversatte det i 1805. I 1821 ble det publisert en fransk oversettelse av denne tyske oversettelsen, og utgitt som om det faktisk var Diderots tekst leserne fikk. På slutten av 1800-tallet ble et håndskrevet eksemplar av verket oppdaget hos en bruktbokselger i Paris, slik at Diderots egen tekst kunne publiseres i 1891 (Renaud 1994 s. 26).

Den franske 1800-tallsforfatteren Victor Hugo begynte fra 1828 å beholde sine egne originale forfattermanuskripter, og sendte kopier til forleggerne. Originalmanuskriptene lot han innbinde og oppbevarte dem i et jernskap. Det har blitt hevdet at han passet bedre på originalmanuskriptene sine enn på sitt eget liv (Quinsat 1990 s. 24-25). I sitt testamente ønsket Hugo at de innbundne manuskriptene skulle bevares i det franske nasjonalbiblioteket, som han trodde ville bli det sentrale biblioteket i et framtidig Europas forente nasjoner.

Tyskeren Georg Büchner etterlot seg manuskripter til et skuespill da han døde av tyfus i 1837. Dramaet *Woyzeck* ble utgitt posthumt i 1878 under tittelen *Wozzeck: Et sørgespill-fragment*. Utgiveren Karl Emil Franzos hadde basert seg på manuskripter fra Büchners ulike arbeidsfaser, håndskrevne utkast til scener og scenerekkefølger. Franzos både utelot deler av teksten og diktet til på andre deler. Hans utgivelse inneholdt dessuten en del lesefeil, steder der han ikke hadde klart å tyde Büchners håndskrift riktig. Denne håndskriften var ofte svært liten og dermed vanskelig å lese, blekket var noen steder utydelig og manuskriptene inneholdt

mange utstrykninger og margnotater. På 1920-tallet kom det grundigere tekst-kritiske utgivelser av verket. I dag blir skuespillet kalt *Woyzeck*.

Den franske bok- og manuskriptsamleren baron Spoelberch de Lovenjoul brukte en formue på å oppspore, kjøpe og studere 1800-tallsforfatteren Honoré de Balzacs manuskripter og bokversjoner (Chardon 1951 s. 60).

Den amerikanske 1800-tallslyrikeren Emily Dickinson publiserte nesten ingenting mens hun levde, men det ble funnet store mengder dikt etter at hun døde. Hennes samlede dikt og andre tekster ble utgitt i 1955. “No poet had ever suffered more from the vicissitudes of editing. (It was her own fault; she never prepared her poems for publication.) The new edition made a vital difference in several ways. First, we can now see her *developmentally*, though only broadly so, since the dating of the poems is only approximate. There are still mysteries – for instance, the different phases of her career cannot all be neatly articulated – but we can get a panoramic view of her work as never before. The early poems, those which in the editions of a standard poet would have been, from the first, tucked away in “juvenilia,” can now be seen as such. [...] the wealth of variants, often half a dozen for as many lines, sometimes for one line, reveal at a glance how many poems had been published in earlier editions as if completed to her satisfaction. Of these variants, it is often impossible to determine Emily Dickinson’s own choice, and hence editorial choice may be arbitrary. We can also see how many of the poems first appeared in letters or were quoted in them in whole or in part – the only form of publication she seems to have enjoyed. We are thus constantly reminded of the occasional nature of many of the poems. It is not that they were dashed off and are hence forgivable. But the *jeux d’esprit*, the congratulatory or consolatory bits, too often appearing in earlier editions as solemn parts of what she called her “letter to the world,” can now be properly seen as personal parts of dialogues, occasions quite *à deux*. Then there is her ubiquitous and eccentric form of punctuation – the dash. The Harvard edition was the first to attempt a typographical approximation of the curious Dickinson pointing, and it has been a matter of concern to almost all post-1955 commentators. The attempt was necessarily an approximation, for the manuscripts show how varied her use of the dash was – long, short, high, low, slanting up, slanting down. There was sufficient uniformity in the manuscripts, nevertheless, to warrant the attempt. After recovering from the initial shock, many students of her work agree that it was justified and that there should be no retreat. Mr. Warren’s suggestion that in future editions all punctuation except periods be omitted would, if adopted, do violence to what now seems to be a clear and indisputable fact of the Dickinson idiom. Rightly or wrongly, this is the way she envisaged her poems. She could not have used the dashes so often, throughout so much of her career, unless she meant them. Had she published her poems and listened to her editors, she would most probably have modified her procedure, at least to some extent; but this is what we have from her hand, and there seems less point in changing it than in leaving it as she wrote it.” (Sewall 1963 s. 3)

I sine skrivebøker hadde ikke den tsjekkisk-tyske forfatteren Franz Kafka forklart rekkefølgen for kapitlene i sine romanmanuskripter. Hans venn Max Brod, som tok seg av Kafkas testamente og manuskriptene etter hans død, bestemte rekkefølgen til kapitlene i *Prosessene* (utgitt i 1925). Ikke alle var enige i hans valgte rekkefølge, f.eks. at første romankapittel skal begynne med at hovedpersonen Joseph K. blir arrestert (Hervé Le Bras i <https://journals.openedition.org/ress/719>; lesedato 13.04.23). Hvis dette kapitlet hadde blitt plassert lenge ut i boka, ville teksten blitt mindre gåtefull.

Da den algerisk-franske forfatteren Albert Camus arbeidet med å skrive romanen *Pesten* (1947), oppstod det ca. 1500 varianter på grunn av endret ordvalg, setninger som ble omformulert, og tilsvarende med avsnitt, struktur osv. (Alluin 1996 s. 18).

Aamodt bro ligger over Akerselva i Oslo. “I 100 år gikk det rykter om at det var gjemt en flaske med konjakk i fundamentet. Da broen ble demontert i 1952, ventet befolkningen i spenning, men funnet ble en skuffelse. Riktignok fant man en flaske, men den inneholdt dokumenter på latin. Der sto det blant annet: “Herre, allmektige Gud, måtte denne Jernbro ved din Bistand bli bevart til evig Tid, Gud alene til Ære og Menneskeheten til Behag. 17de December 1851.” ” (*Aftenposten* 29. juli 1994 s. 9)

Den britiske krimforfatteren Agatha Christie skrev Poirot-romanen *Curtain* og Marple-romanen *Sleeping Murder* og lot dem være upubliserte manus som hennes etterkommere skulle arve. Hun forsikret begge manusene for en høy sum, i tilfelle de skulle forsvinne eller ta skade i banksafen der de ble oppbevart. Inntektene av *Curtain* skulle hennes andre ektemann få, inntektene av *Sleeping Murder* hennes datter. Hun skrev til dem: “Når dere en gang kommer tilbake fra begravelsen eller minnegudstjenesten, ville dere bli positivt overrasket over at hver av dere eier en bok.” (siteret fra Rebmann 2000 s. 294). *Sleeping Murder* ble publisert i 1976, få måneder etter forfatterens død, mens *Curtain* ble publisert i 1975 (Rebmann 2000 s. 294).

“Hamsun-interesserte over er hele landet gjorde nok store øyne da aviser og radio i slutten av august [1990] kunne fortelle at lensmann Guttorm Bjugn hadde funnet deler av et ukjent Hamsun-manus i Bø i Vesterålen. Manuskriptet stammer fra Hamsuns tid som lensmannsbetjent og skoleholder i Bø. På denne tida hadde han allerede fått utgitt to bøker – *Den Gaadefulde* (1877) og *Bjørger* (1878) – og han var i full gang med sin tredje roman våren 1879, etter det han skriver i et brev til handelsmann Zahl. Seint på høsten reiste han til København med et manuskript han kalte *Frida*, men som ble refusert. Manuskriptet ble til slutt brent, forteller Tore Hamsun i sin biografi, og derfor er det helt ukjent. Men de fragmentenes som nå er funnet i Vesterålen, er sannsynligvis en del av forarbeidene til *Frida*. Manuskriptet har opprinnelig vært ganske langt, bortimot 300 sider, mens det som er funnet, utgjør til sammen bare knapt 30 sider, hentet fra tre ulike steder i romanen.” (http://www.hamsun-selskapet.no/hsnytt/nytt1991_1.PDF; lesedato 07.12.12)

“Hele livet skrev Vidkun Quisling. Ikke bare taler, pamfletter og politiske programmer; han arbeidet også utrettelig på et stortilt, filosofisk prosjekt han kalte “Universismen”. Ambisjonen var umåtelig: Han ville legge frem en ny, samlende oppfatning av tilværelsen, historien og universet, en kosmologi, en fasttømret og systematisk helhetsforståelse der alle ting finner sin plass og alle spørsmål sin avklaring. Intet mindre. Allerede i gymnasdagene begynte han. I studietiden vokste det til et planlagt livsverk. Da han var ca. 30 år skal manuskriptet ha vært på 2000 sider, senere ble det slanket til rundt 800, men fortsatt var det fullt av gjentakelser, uferdige kapitler og avbrutte begynnelse. Utover på 1930-tallet og under krigen var han så opptatt av politikk at det ble mindre tid til prosjektet, men på cellen på Akershus, rett før henrettelsen i oktober 1945, vendte han tilbake til sitt verk i et eget skrift han kalte “Universistiske strøtanker”. Både dette skriftet og alle de gamle notatene ble ved Maria Quislings død i 1980 overlatt til Nasjonalbiblioteket. [...] Nå er hele det ufullendte verket redigert ned og utgitt av Juritzen forlag. Utgivelsen dokumenterer at Quisling var en belest grublertype, med intens trang til systembygging og et brennende ønske om å finne et nytt fundament for samfunnets utvikling, vitenskap og religiøst liv.” (*Aftenposten* 11. november 2006 s. 3)

Den amerikanske forfatteren Hilda Doolittles modernistiske roman *Asphodel* (publisert posthumt i 1992) skulle ifølge forfatteren ikke publiseres: “H. D. attempted to deter publication of this autobiographical novel – written in 1922 and unpublished for seventy years – by pencilling “DESTROY” across the title page of the manuscript; it has been presumed that this was due to *Asphodel’s* lesbian theme. Perhaps also psychological trauma and the stillbirth of [hovedpersonen] Hermione’s first child were themes that were just too close to home.” (Boxall 2006 s. 804)

“Ernest Hemingway skal ha sagt, i et intervju med *The Paris Review*, at han reviderte slutten på sin roman *Farvel til våpnene* fra 1929 så mange som 39 ganger. Faktisk var det hele 47 ganger, og alle utkastene gis nå ut i en ny utgave av klassikeren. Noen av utkastene er på et par linjer, andre på hele avsnitt. Blant de forkastede forsøkene finner vi Fitzgerald-slutten, foreslått av forfattervennen F. Scott Fitzgerald: “The world breaks everyone, and those it does not break it kills.” En liste over alternative titler følger også med.” (*Morgenbladet* 13.–19. juli 2012 s. 35) Det har blitt utgitt en utgave av Ernest Hemingways roman [*Farvel til våpnene*] med 40 forskjellige versjoner av slutten (*Dagbladet* 18. mars 2013 s. 47).

Franskmannen Raymond Queneau er en av mange forfattere som har brent sine ungdommelige skriverearbeider, i skam over kvaliteten. Han brente ca. 4 kilo med manuskripter fra gymnastida, både romaner og dialogtekster (ifølge Paul Braffort i http://www.paulbraffort.net/science_et_lit/pdf/Science_et_Litterature_chap4.pdf; lesedato 07.12.12), bl.a. manuset til en roman med tittelen *Sinnssyk roman eller kakotrinomaneimatétribégorgodiégésimuthique* (1917).

Den sveitsiske forfatteren Jacques Chessex gjorde de fleste sveitsere stolte da han i 1973 fikk den prestisjetunge Prix Goncourt for romanen *Trollet* (fransk tittel *L'Ogre*; romanen er oversatt til engelsk både med tittelen *The Tyrant* og *A Father's Love*). Universitetsbiblioteket i Lausanne sikret seg roman-manuskriptet til *Trollet*, og det sveitsiske nasjonalbiblioteket inngikk en avtale med Chessex om å samle alle hans manuskripter (Heinich 1999 s. 171).

“*Is-slottet* er eit av hovudverka til Tarjei Vesaas. Boka kom ut i 1963 på Gyldendal Norsk Forlag, og blei året etter heidra med Nordisk Råds litteraturpris. Høgskolen i Oslo og Akershus har funne det maskinskrivne manuskriptet til førsteutgåva, med handskrivne kommentarar av forfattaren, i arkiva. Torsdag 26. september [2013] overrekkjer høgskolen manuskriptet til Nasjonalbiblioteket under ei markering på Litteraturhuset i Oslo.” (<http://www.hioa.no/Hva-skjer/Vesaas-Is-slottet-ei-markering-av-50-aar-i-norsk-litteraer-historie>; lesedato 23.09.13)

“A real publishing event: the publication of a hitherto unpublished work by Rudyard Kipling. For years scholars knew that Kipling had written his own play based on the THE JUNGLE BOOK – there are references to it in various letters by Kipling and also in his wife’s diaries. Until recently the play was thought to have been lost, but it has been discovered among the author’s effects at the University of Sussex Library by Professor Thomas Pinney, editor of Kipling’s letters and a great expert on the writer.” (<http://unitedagents.co.uk/rudyard-kipling>; lesedato 05.05.15)

“28 år gammel hadde Lars Saabye Christensen tilbrakt noen uker i Frankrike, der han skulle skrive de siste kapitlene på romanen “Beatles”. [...] de 2300 håndskrevne sidene var satt i permer. [...] Da han skulle hjem, sendte han det hele med bagasjen, og da han sto på Fornebu og ventet på kofferten, kom den ikke. - Jeg ble rammet av tomhet. Jeg visste at for meg var dette avgjørende. Jeg hadde skrevet romanen som skulle bli grunnlaget for hele forfatterskapet mitt, og nå var den borte. Først prøvde jeg instinktivt å memorere begynnelsen. Det gikk ikke, og hadde jeg ikke skjönt det da, ville jeg i dag sittet på et hjem, innerst i gangen og ikke kommet lenger enn til tredje setning. Han endte i stedet med å skrive på det som tjue år senere resulterte i romanen “Halvbroren”. Og etter fire dager dukket kofferten med manuset til “Beatles” opp.” (*Dagbladets Magasinet* 17. september 2011 s. 65)

I et intervju fortalte Saabye Christensen: “- 40-åra handlet om å gjøre ferdig “Halvbroren”. Min store operasjon i de fæle 40-åra. Jeg begynte å skrive den for hånd, fortsatte på skrivemaskin og avsluttet på det jeg på den tida kalte EDB. Mesteparten er blitt tenkt ut og erindret fram på Sortland, men også skrevet ferdig i Oslo da jeg flyttet ned hit igjen i 1998. Jeg var 46-47 år da romanen kom ut. Da jeg var i siste redigeringsfasen, og alle kapitlene var skrevet ut på maskinen min, åpnet jeg en rar e-post jeg hadde fått, våren 2001. Det sa bare POFF, og ble bokstavelig talt svart. Alt var borte. Jeg hadde ikke backup, og fikk ikke startet maskinen. Jeg måtte tilkalle ambulanshelikopter med spesialister, som satt der i tre dager og

arbeidet for å hente fram det jeg hadde mistet. Jeg trodde i et langt, smertefullt øyeblikk at romanen var borte. Det var en måned før jeg skulle levere den til forlaget. Det var nervepirrende, en ekstremt truende situasjon. Men den kom altså til rette. Jeg vet ikke hva jeg hadde gjort om den hadde blitt borte.” (*Dagbladets Magasinet* 14. september 2013 s. 48)

“[F]orrige uke ble [den franske forfatteren] Georges Perecs “Portrait of Man” publisert, etter at manuskriptet i lang tid har vært tapt. I 1966 var nemlig Perec på flyttefot i Paris, og mistet ved en feiltakelse sine tidligste tekster, melder *The Guardian*. “Portrait of Man” hadde han imidlertid sendt til en venn, da ingen ville publisere det. “Lykke til til de som vil lese det”, skrev Perec til vennen. “Jeg ser på det igjen om ti år og gjør det om til et mesterverk, ellers venter jeg til jeg går i grava, og en av mine trofaste fortolkere finner det i en koffert du en gang eide, og tar det fram.”” (*Klassekampens bokmagasin* 15. november 2014 s. 2)

“I mange år har Arne Bust Mykle (77) gått igjennom sin far Agnars [dvs. forfatteren Agnar Mykles] etterlatte papirer, hundre tusen ark, et billass med dokumenter, side opp og side ned; brev, utkast, endeløse utlegninger om all verdens temaer, voldsomme selvbekjennelser, drepende karakteristikker, satiriske stikk til en samtid han stort sett opplevde som tilskuer. [...] Sønnen står bak boka “Prinsessen på bordet!” [med undertittelen “En rapsodi”], som kommer ut i disse dager. [...] - Den er skrevet av Agnar Mykle, sier sønnen. - Samtidig er den *ikke* skrevet av ham. Den er redigert av meg. Jeg har valgt hva som er kommet med og hva som ikke står der. Men den betyr mye for meg. Den er et resultat av min søken etter min egen far.” (*Dagbladets Magasinet* 10. mai 2014 s. 60)

Noen håndskrevne tekster blir utgitt som bøker uten å trykkes. “Et eksemplar av Harry Potter-forfatter J. K. Rowlings bok “The Tales of Beedle the Bard” skal selges på auksjon i London 13. desember. Rowling har bare laget syv eksemplarer av den håndskrevne boka. Eksemplaret som nå stilles ut hos auksjonsselskapet Sotheby’s, er innbundet i brunt lær og dekorert med en hodeskalle og andre symboler i sølv. Innholdet er fortellinger som nevnes i romanene om trollmannslærlingen Harry Potter. Inntektene fra auksjonssalget av boken skal gå til en veldedig stiftelse Rowling leder. Kjøperen av boka får ikke lov til å mangfoldiggjøre innholdet, og forfatteren beholder selv formelt copyright.” (*Aftenposten Aften* 21. november 2007 s. 41)

“Et sjeldent manuskript fra Ludwig van Beethovens hånd skal selges på auksjon i London idag. Dokumentet kaster lys over komponistens arbeidsmetode og musikalske tankegang. Manuskriptet er på tre sider, og inneholder store deler av *An die Freude* – sluttsatsen til hans niende symfoni, opplyser talsmenn for auksjonsfirmaet Sotheby’s. Firmaets musikkspesialist og manuskriptekspert, Stephen Roe, identifiserte manuskriptet etterat en privat samler henvendte seg til Sotheby’s for å finne ut hvem som hadde skrevet det. - Manuskriptet er viktig fordi det viser hvordan han reviderer sine første ideer, og ender opp med den endelige,

offentliggjorte versjonen. Det finnes bare et lignende manuskript, sier Roe. Dokumentet inneholder 27 takter med endringer for stemmene fløyte, fiolin, fagott, horn, klarinett, viola, cello og bass i orkesterdelen av *An die Freude*. Sotheby's regner med at manuskriptet innbringer mellom 689 000 kroner og 1,14 millioner kroner" (*Aftenposten* 6. mai 1988 s. 8).

Noen forfattere skriver flere versjoner av samme verk, tilpasset ulike lesere. Den svenske forfatteren Peter Englund ble spurt i et intervju: "- Blant de 19 personene du skildrer [i boka *Krigens skjønnhet og sorg*], fins også en nordmann. Han er ikke med i den svenske originalen? - Jeg lager noen varianter for hvert land boka kommer ut." (*Dagbladet* 8. februar 2011 s. 53)

Amerikaneren Joe Gould begynte ca. 1916 å skrive en tekst kalt *An Oral History of Our Time*. I 1942 skal manuskriptet ha vært på over ni millioner ord. "Gould suffered from hypergraphia. He could not stop writing. This is an illness, a mania, but seems more like something a writer might envy, which feels even rottener than envy usually does, because Gould was a toothless madman who slept in the street." (Jill Lepore i <http://www.newyorker.com/magazine/2015/07/27/joe-goulds-teeth>; lesedato 06.07.17) " "I could see the whole thing in my mind," the eccentric, hard drinking Joe Gould told *New Yorker* writer Joseph Mitchell in the early 1940s, "long-winded conversations and short and snappy conversations, brilliant conversations and foolish conversations, curses, catch phrases, coarse remarks, snatches of quarrels, the mutterings of drunks and crazy people, the entreaties of beggars and bums, the propositions of prostitutes, the spiels of pitchmen and peddlers, the sermons of street preachers, shouts in the night, wild rumors, cries from the heart ... a vast oral history of our time." [...] Joe Gould's legendary oral history. It was, Gould claimed, twelve times longer than the Bible, "taller than himself," and handwritten in children's composition books – two hundred and seventy of them – "tattered and grimy and stained with coffee, grease and beer." [...] Gould wrote of collecting "bushwa, gab, palaver, hogwash, flapdoodle, and malarkey" – we would call it urban folklore." (Steve Zeitlin i <http://www.citylore.org/wp-content/uploads/pdf/history.pdf>; lesedato 07.04.21) Mitchell kom senere fram til at skrivebøkene Gould påstod at han hadde skrevet, aldri hadde eksistert. Mitchell ga ut ei bok om Gould, og i 2000 regisserte Stanley Tucci filmen *Joe Gould's Secret*.

Den britiske filosofen Derek Parfit ga blant annet ut verket *On What Matters* (2011 og 2017). "I forkant av publiseringen av *On What Matters* sirkulerte han manuset til et tresifret antall kollegaer rundt om i verden. Han forbedret så argumentene i lys av kommentarene han fikk." (*Morgenbladet* 20.–26. januar 2016 s. 25)

Et annet enormt omfattende manus, som kun har blitt publisert i korte utdrag, er amerikaneren Henry Dargers *The Story of the Vivian Girls, in What Is Known as the Realms of the Unreal, of the Glandeco-Angelinian War Storm, Caused by the Child Slave Rebellion*. Darger skrev på dette manuskriptet fra ca. 1912 (og lagde

tegninger til det) fram til han døde i 1973, og det omfatter over 15.000 sider. Både Darger og Gould levde som lutfattige menn.

UNESCO tok initiativet til “the World Heritage List, which identifies and protects outstanding world cultural sites, and a relatively new program, begun in 1992, called “Memory of the World,” designed to preserve endangered documentary items of importance to specific regions and groups and promote appreciation of all cultures. This program, styled as preventing “collective amnesia,” concerns itself with the preservation, in any medium, of manuscripts and other rare and valuable documents in libraries and archives (“Memory of the World Programme” 1994).” (Knuth 2003 s. 245)

Manuskripter fra den tyske dikteren Heinrich Heine ble i 1968 anskaffet av det franske nasjonalbiblioteket og studert av en forskergruppe ledet av Louis Hay. Gruppen drev såkalt “genetisk litteraturforskning”, og eksperter på Proust og Zolas håndskrevne manuskripter tilsluttet seg forskermiljøet, som utviklet seg til det parisiske Institut des Textes et Manuscripts Modernes (forkortet ITEM) (Joch, Mix m.fl. 2009 s. 333). Forskerne studerer bl.a. hvordan forfatterens tekster ble skapt og dynamikken rundt skriveprosessen.

“Helt til han døde i 1961 snakket forfatteren [Louis-Ferdinand] Céline om plyndringen av leiligheten hans i Montmartre. Etter at han flyktet fra Frankrike etter krigen, skulle flere tusen sider med upubliserte tekster være frastjålet, blant annet romanen *Casse-Pipe*. Biografer har forsøkt å spore opp manuskriptene rundt om i landet siden, uten hell. Nå har det kommet frem at de ble overlevert til en teaterkritiker i avisa *Libération* for over femten år side. Det er uvisst hvorfor – og av hvem – men overleveringen kom med ett forbehold, ifølge kritikeren: at manuskriptene ikke skulle offentliggjøres før Célines enke døde. Som venstre-idealist ønsket nemlig ikke den ukjente kilden å “berike” enkens liv noe ytterligere. Dagene ble nok lange frem til 2019, da enken døde 107 år gammel, og kritikeren kunne offentliggjøre “funnet”. Nå er han saksøkt for tilbakehold, og manuskriptene skal muligens utgis på forlaget Gallimard.” (*Morgenbladet* 6.–12. august 2021 s. 32)

Den sveitsiske forfatteren Max Frisch publiserte dagbøker flere ganger i løpet av sitt forfatterskap. Det siste manuskriptet med dagbøker, *Berliner Journal*, ble ikke utgitt, men skal bevares som manuskript til 20 år etter forfatterens død (Hage 1983 s. 108). Ifølge Frisch handler det blant annet om krisen i hans ekteskap.

Da Vidar Kvalshaug skrev på novellesamlingen *Trampolineland* (2013), drev han en blogg med “en slags method-writing-prosess, der han har latt leserne kommentere bokinnholdet underveis” (*Dagbladet* 23. april 2012 s. 43).

“Gyldendal svindlet: Manus av suksessforfatter stjålet. En ukjent person har ifølge Gyldendal utgitt seg for å være stjerneforfatter Johan Harstad og fått tilsendt

romanen forfatteren har jobbet med i åtte år – tre måneder før utgivelse. [...] Romanen heter “Under brosteinen, stranden!” og skal ikke utgis før i slutten av august. Men torsdag ettermiddag, da de fleste ansatte hadde dratt hjem for å forberede 17. mai og langfrie, fikk de en mail fra Johan Harstad inn til tre ansatte. - Han ba om å få tilsendt PDF av romanen sin, opplyser sjefredaktør for norsk skjønnlitteratur, Kari Marstein. - Dette var rett etter lunsj dagen før 17. mai, et tidspunkt alle går litt i oppløsning på. Samtidig er Harstad en viktig forfatter, så vår ansatte handlet raskt, fant frem til den siste versjonen av manus og trykket på send. Det var bare det at dette ikke var en mail fra forfatteren Johan Harstad, men en som hadde tatt hans navn og opprettet en hotmail-adresse. [...] - Dette er foruroligende. Vi har nå gått gjennom sikkerhetsrutinene våre og vil anmelde saken til politiet [...] Marstein opplyser at den falske Johan Harstad-en også har henvendt seg til forfatterens agent og flere av hans utenlandske forlag. - Det er litt mystisk, vi tenker alle: “Hva er det han eller hun vil oppnå?” Vi mistenker at det er en slags trofésamler, sier Marstein. Dette er ikke første gang forlag blir lurt. Senest i høst sendte Cappelen Damm fra seg manuset til Vigdis Hjorths nye bok før utgivelse – etter å ha fått en veldig lik mail. [...] Man skal kanskje være litt glad i dag for at noen gidder å stjele litteratur, sier Harstad. [...] Sjefredaktør Kari Marstein sier at de har fått seg en vekker på forlaget. [...] Hun viser til en internasjonal boksvindler som for noen år siden klarte å svindle til seg over 1000 bokmanus: Italienske Filippo Bernadini som i fjor ble dømt for svindel i USA.” (<https://www.vg.no/rampelys/bok/i/yERv2e/johan-harstads-bokmanus-stjaalet-foer-utgivelse-gyldendal-lurt-av-svindler; lesedato 06.06.24>)

Litteraturliste (for hele leksikonet): <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>